

УЛУГ-ХЕМЧИЛЕР-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Эрткен дыштаныр хүнде Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол Улуг-Хем кожуунуң төвү Шагаан-Арыг хоорайга чедип, кожуун чагыргазының, хөй-ниити организацияларының, хоочуннарның, башкылар болгаш эмчилерниң төлээлери-биле ужурашып, муниципалдыг тургузугнуң социал-экономиктиг байдалын сайгарып чугаалашкан.

Тыва Республиканың Баштыңы Шолбан Кара-оол кожуун баштыңы Шендинин илеткелинде айтылган чедиишкиннер турбуже, кожууннарда деңнээрге, мур-чуларның одуруунче кирбейн арып шүгүмчүлээн. Тус черниң чагыргаларының бирги ээлчегде шипирлээр чугула айтырыгларын допчулай сагындырган. Бирги ээлчегде кышкы одалга сезонунга илеткел ажылдарын, чурттакчы-лар черлерге одаар хөмүр-даш төртүлгезиниң талазы-биле ай-ыргыны шыңгыы контрольга алы-п ол дааскан. База ол ышкаш Шагаан-Арыг чылыг" бүдүрүл-гө-биле тус черниң чагыргазының чакчы чондан чылыг ачы-дуза-ы дээш төлөвирниң чыылдазын тур деңнелге кылып шыдавайн арып шүгүмчүлээн.

"Кожуун деңнелинге шипир-п алыр чагырганың айтырыг-тын республиканың Чазаа шип-иреп эгелээр чүве болза бол-ган чүве-дир. Амыдырал ханды-лга объектилериниң ол айты-рыгларын хүннүң чуруму-биле шипирлеп алыр ужуруг силер. Чазаактың мурнунга оон улуг ичээлдиг айтырыгларны баш-рунгаар ажылдап кылгаш, дүрүп, ону шипирлээлиңер" — деп, ол чугаалаан.

Чазаак Баштыңы Ш.Кара-оол дунуң оралакчызы В.Бартына-дыга "Шагаан-Арыг чылыг"

КУБ-туң ажыл-чорудулгазын боду контрольга алырын дааскан. Чылыдылга сезонунда тус черниң эрге-чагырга органнары кандыг-даа үзүктелишкин чокка өй-тап чурум-биле ажылдаарын чедип алырын чугаалаан.

Келир чылын Шагаан-Арыг хоорай 125 харлаарын кожуунуң хоочуннары болгаш хөй-ниитичи-лер сагындырган. Кожуун төвүнүң бурунгаар хөгжүлдээинге ол чаа идигни бээр ужуруг, ынчангаш кожуун чагыргазы юбилейлиг ол чылга уткуштур чугула хемчег-лерни алырын олар саналдааннар.

Тус черниң чурттакчыларының саналын Тываның Баштыңы бүрү-нү-биле чүүлдүгзүнүп, а кожуунуң эрге-чагыргазы ол талазы-биле төлөвилелди ам-даа ажылдап кылбаанын кайгаан. "2013 чылдың бюджетиниң төлөвилелин тургуза-ры шагда эгелээн, бир эвес оон озалдап каар болза, буруу чүгле силерниң бодунарда болур" дээрзин ол шыңгыызы-биле са-гындырган.

Көдээ школа башкылары-биле ужуражылга үезинде өөредилге албан черлериниң документилерин үезинде болгаш шынарлыг долду-рарынче онза кичээнгеин угла-рын дилээн. Капитал септелгени чорударынга көрдүнгөн акша-хөреңгени боттук ажылгаары-биле шынчы, шынарлыг ажыл-чору-дугалыг тудуг организацияларын

Хоочун ужуражылга үезинде.

хаара тудары чугула дээрзин база катап негээн.

Сейсмиктиг байдал Тывада, ооң иштинде Улуг-Хем кожуунда, ам-даа үргүлчүлөп турарын, оон уржуу эрги тудугларга болгаш оран-саваларга аар болуп турарын база чугаалаан. Ындыг байдалда демниг кады ажылдажылга херек. Үргүлчүлөлдиг болуп турар чер шимчээшкиннен докментилерин дүрген, шын долдурар, амыдырал-

хандырылга объектилерин, чурт-талга бажыңнарын хынамчалыг хынаары чугула дээрзин ол са-гындырган.

Кожуунуң бөгүнгү байдалын-да сагыш човаашкынныг ажыл-агыйы дээш кожуунуң чурттакчы-лары боттарының өмүнээзинден өөрүп четтиргенин республика Баштыңына илереткен. Ооң-биле кады, тус черниң депутаттары болгаш албан-дужаалдыглары

муниципалдыг тургузугнуң амы-дырал хандырылга айтырыгларын кады, демниг шипирлеп, чон-биле харылзаалыг болурун дилээннер.

Тус черниң Төлээлекчилер ху-ралының депутаттарының октябрь айда бүгү Тывага эртер сонгулда-ларының бүдүүзүнде тус черниң бот-башкарылгазының айтырыг-ларын Тываның Баштыңы-Чазааның Даргазы-биле сайгарып чугаалаш-каны эки түннелдиг болур ужуруг.

"ЮБИЛЕЙЛИГ 2014 ЧЫЛГА БЕЛЕТКЕЛ — БҮГҮ ЧОННУҢ ХЕРЭЭ"

дуг болгаш чаартылга ажылдары улуг хемчээлге калбарар. Ени-сейниң найысылалда эрин үнде-зини-биле чаартып кылыр. Амгы үениң аныктар төвү болгаш стелларий хоорайның төп кезээн аян кириер. Районнар төптеринге болгаш чурттакчылыг улуг-улуг суурларга оруктарны чаагайжы-дып кылыр талазы-биле улуг ажылдар калбарар.

Юбилейге уткуштур "Ачы-хавыязы дээш. Тываның болгаш Россияның демнежилгезиниң 100 чылынга алдар кылдыр" деп республика медалын тургузары планнаттынып турар, Азияның тө-вүнде республиканың сайзыра-лынга улуг салышкынны кириген кижилерни ооң-биле шаңнаар.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оол август 14-те Республика хүнүн болгаш Наадым-2012-ни байырлааларыга тураскааттыг байырлыг хуралга байырлалга белеткел Тываның бүгү чурттакчы чонунуң күженишкенин кат-тыштырып турар ниити чоннуң херээ болур ужуруг дээрзин айтыкан.

— Юбилейлиг хүнү манап, анаа олуруп шыдавас ужуруг бис. 2014 чылга чедир үеде идепкейлиг хөй-ниити шимчээшкини калбарар ужуруг. Бөгүнгү байырлыг ху-ралга "100 чылдың базымнары" деп тускай төлөвилелдиң эгелээнин чарладым. Ол ийи кол кезектен: чурттакчылыг черлерни чаагайжы-дар талазы-биле идепкейлиг хөй-ниитичи шимчээшкинден болгаш идепкейлиг чурт-шинчилел ажы-лындан тургустунар ужуруг. Ха-мыктың мурнунда төрөөн Тыва-высты чаагайжыттыгган, арыг болгаш чараш кылып алыр ужу-руг бис. Ол чорук бистерге, рес-публиканың чурттакчыларынга, бистин уругларывыска болгаш уйнуктарывыска херек.

"100 чылдың базымнары" деп тускай төлөвилелге дүүштүр рес-публика Баштыңы арыг-шевер чорук талазы-биле эң эки муниципалитет дээш конкурсту болгаш дыштаныр черлерни, культураның болгаш архитектураның турас-каалын шэфке доктаамал алган эң эки коллектив дээш конкурсту

чарлаан.

Чоокку бүдүн чартык чылды төөгү талазы-биле улуг утка-шынар-биле долдурары чугула деп, Шолбан Кара-оол демдег-лээн. Ооң-биле холбаштыр "100 чылдың базымнары" деп тускай төлөвилелге дүүштүр муниципалитеттерниң, организацияларның болгаш бүдүрүлгелериниң, өөре-дилге черлериниң аразынга эң эки музей экспонаттары дээш конкур-су база чарлаан.

— Бодунуң бүдүрүлгезиниң, школазының, суурунун, районунуң тургустунган төөгүзүн катап тур-гузуп алыры күш-ажылчы-даа, өөредилге-даа коллектив бүрү-зүнге улуг алдар болур ужуруг. Солун фактыларны илередири, эң баштайгы аңаа ажылдап турган кижилерниң аттарын, ажылдап тур-ган дериг-херекселдерни тывары аажок солун болгай, оларны чоорту музейге-даа салып болур — деп, республика Баштыңы дем-деглээн.

ТР-ниң албан-езуунун сайтызындан.

2014 чылда Тыва Республика Россия-биле демне-жилгезиниң 100 чылын болгаш Кызыл хоорайның 100 чылын демдеглээр.

Тываның Баштыңы Шолбан Кара-оолдун эгелекчи саналын арттуң Президентизи деткээп ол юбилей федералдыг ге-байдалдыг апарган. 2011 чылдың август 8-те Россияның Пре-зидентиң үндүргөн Чарлыыга деңилээш, РФ-тиң Чазааның чылыгының езугаар юбилейлиг ичеглерни белеткээринге ол эрттиреринге 1,2 миллиард рубльди федералдыг бюджеттен ажылгаары көрдүнгөн. Байыр-лыг эрттирериниң хемчеглерин Тываның Чазааның Даргазының оралакчызы Михаил Козлов-тун удуртканы организастыг коми-

тет ажылдап кылып турар. Оон программасында Тываның Культура хүннерин Москвага эр-тирери, делегейиниң спорт маргыл-дааларын, уран чүүл фестивалын, эртем-практиктиг конференция-ларны организастаары дээш аажок хөй культура-массалыг хем-чеглер кирген.

Байырлал хүннеринге белеткел үезинде найысылалдың даштыкы хевиринче, республиканың хоорайларының болгаш суурларының чаагайжыдылгасынче кол кичээ-гей салдынар ужуруг деп, Респу-бликаның Баштыңы айтыкан.

Кызыл хоорайга септелге, ту-

ДЫШТАНЫР ХҮННҮҢ ЯРМАРКА-САДЫГЛААШКЫНЫ

Тыва Республиканың Көдээ ажил-агый яамызынга найысылалда дыштаныр хуннерде эртип турар көдээ ажил-агый ярмаркаларының дугайында хурал болуп эрткен.

Аңаа хоорай чагыргазының, Россияның Хереглекчилер эргелерин хайгаараарының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң, Россияның Көдээ ажил-агый хайгааралының Тыва Республика талазы-биле эргелелиниң база Кызылдың иштики херектер эргелелиниң төлээлери киржип, боттарының санал-оналын кириген. Дыштаныр хуннерниң көдээ ажил-агый ярмаркалары хереглекчилерге-даа, саарлыкчыларга-даа, ылаңгыя көдээ ажил-агый продукциязының бүдүрүкчүлеринге таарымчалыг дээрзин хуралдың киржикчилери демдеглээн.

Көдээ ажил-агый продукция-

зының ярмаркаларын чогуур деңгелге чорудары-биле яамы дериг-херекселдерни садып, организастыг ажил-чорудулгаже хууда сайгарлыкчы Рада Монгуш биле тараачын-арат ажил-агыйының баштыңы Кежик Намчы-оолду тускай конкурстун шилилгези-биле хаара тутканының соонда садыглаашкынның шынары эки талаже өскерилген. ТР-ниң Көдээ ажил-агый яамызының аш-чем болгаш болбаазырадылга үлетпүрүнүн килдизиниң берген дыңнады-биле алырга, июнь 23-тен сентябрь 2-ге чедир дыштаныр хуннерде эрткен 16 ярмарка садыглаашкынга көдээ ажил-агый продукциязын 35

миллион рубльге садып-саарган. Шак ындыг ярмаркаларның бирээзинде регионнар аразының «ТываЭкспо-2012» делгелге-садыглаашкыны дакпырлажы берген. «Кызыгаар чок Сибирь» аттыг Сибирьниң сайгарлыкчыларының регионнар аразының хөй-ниити организациязының президентизи Валерий Маланин республиканың көдээ ишчилериниң ярмарказын сонуургап көргөш, мындыг хевирлиг хемчеглерни дыка хөйүнү көргөш, а Тывада ярмарка-садыглаашкынның эрттирип турары эки деңгелде-дир дээрзин демдеглээн. Ярмарка-садыглаашкында чүгле Тываның эвес, а кожа-хелбээ регионнарның бараан бүдүрүкчүлери киржип турары хөйүнү көргүзүп турарын ол эскерген.

Дыштаныр хуннун ярмаркаларының бир сорулгазы — ийи

таланың — садып алыкчы биле саарлыкчының аразында садыглаажышкынның таарымчалыг өртектерин чедип алыры болуп турар. Ол талазы-биле кайы-даа таладан хомудалдар чогуу хуралдың киржикчилери чугаалаан. Ындыг болзажок найысылалдың

төвүнде эрттирип турар дыштаныр хуннун ярмаркалары хомудалдар шимчээшкы шаптыктыг болуп турарын, тарлыг арыг-силиг байдалындаа экижидери чугула дээрзин сайгарган.

ЭТКИР УКСААЛЫГ МАЛДЫ КӨВҮДЕДИР

Уксаажыдылганы экижидип, эткир уксааның мал ажил-агыйын хөгжүдери мурнады хөгжүдөр угланышкыннар дээрзин Чазак Баштыңы Ш. Кара-оол малчыннарның Наадым байырлалының байырлыг хуралына чугаалаан турган.

2011 чылда ол сорулгага федералдыг бюджеттен аңгылаттынган 47,7 млн. рубльге немей 14 млн. рубльди республика бюджетинден тускайлаан. 600 баш герефорд уксааның бода малын садып алгаш,

республика конкурсузунга киришкен кожууннардан араттарның сес ажил-агыйына оларны үлээн.

Хакасияның Шира районунда «Сонское» КХН-ниң уксаалыг малдар заводундан республика

девискээринге эккелген 34 баш бүдүрүкчү бугалар база 556 баш инек ажил-агыйларда эки турумчуй берген. 276 баш төрүүр инектен 96 баш бызаа алдыган. Араттар кышты хүр ажар дээш мал чеминиң белеткелинде идепкейлиг ажилдап турар. Олар боттарында быжыглаттынган машина-тракторлары-биле хову, шөлдерде шалыпчы иште.

— Бо чоокку хуннерде Россия-

ның Көдээ ажил-агый яамызының специалистерни кирген тускай комиссия герефорд уксааның малын алган араттарның коданнарын эргип, федералдыг акша-хөреңгини шын чарыгдалыгга хыналданы чорудар. Комиссия эки үнелелди бээр дээрзинге идегелдиг бис. Кол-ла чүве — быжыг чөм-суурну курлавырлап, чылыг кажааларны тудуп белеткеп алырындан кыштаглаашкынны хүр ажары хамаар-

жыр дээрзин сайыттын орачызы Сергей Оюн дыңнаткан.

2017 чылга чедир ам-даа баш малды садып алгаш, 8 млн ажил-агыйларга үлээри төлөлде кирип турар.

УРУГЛАРГА — ДЕТКИМЧЕ

Ада-иелер биле уругларның аразында ажил, бүдүн болгаш чартык өскүс, социал байдалы берге уругларның амыдырал байдалын хайгаарап экижидери социал педагог башкыларның ажилының кол угланышкыны ол болур. Өг-бүлелер-биле харылзажып, оларның амыдыралын сонуургап, арга-сүме кадып, ажи-төлдү эвилең-ээлдек болур кылдыр кижизидеринге дузаны чедирип турар бис.

Ак-Дуруг ортумак школазы чаа 2012-2013 өөредилге чылының бүдүүзүндө социал байдалы берге, хөй ажи-төлдүг өг-бүлелерге буянныг ачы-дуза чедирилгезин организастап эрттирген. Республикада болуп турар «Школаже өөренип киреринге дузалаш!» деп акцияның сагыш човангыр деткиччилериниң бистиң Ак-Дуруг суурда хөй болганы дыка өөрүнчүг. Школавыска ук акцияны август 30-ден эгелеп чорудуп эгелээн бис.

Акцияга күзелдини-биле идепкейлиг киришкен суурувустун хуу сайгарлыкчыларын, организация-

ларын база ада-иелерни демдеглес аргажок. Оларга школавыстың коллективиниң, өөреникчилериниң база ада-иелерниң мурнундан өөрүп четтиргенивис илеретпишаан, аттарын адаксадывыс: Е.М.Данзын («Шенне» сады), Ч.Б.Шойзан-оол («Идегел» сады), А.Р.Кудер («Сайзырал» сады), Ч.У.Дондук-оол («Аялга» сады), А.Д.Сувакбуттун хөй ажи-төлдүг, үлегерлиг өг-бүлези, социал педагог башкы А.Б.Даржаа, суму чагырыкчызы Ю.Я.Монгуш, М.В.Кушаа («Азия» сады), А.В.Кызыл-оол («Виктория»

сады), А.Я.Кунгаа, В.М.Санчы, А.Б.Олчанмай («Чаяан» сады) база суурувустун школа болгаш эмнелге коллективтери. Оларның берген өөредилге херекселдерин, идик-хевин, спортчу идик-хепти болгаш чылыг хептерни уруглар улуг өөрүшкү-биле хүлээп ал, эки өөренирин, сагылга-чурумнуг болурун аазааннар.

Ол ышкаш амыдыраар арга-шинээ кошкак, хөй ажи-төлдүг өг-бүлелерниң уругларына улустарның бажыңнарында артык болгаш кеттимейн чыдар идик-хепти үлөп бээр ажилды база чорудуп турар бис. Шак мындыг акцияларны удаа-дараа эрттирип турарга ажи-төлдүг, буянныг чорук болур. Ынчангаш школавыста акция сентябрь 15-ке чедир уламчылаар.

Салзынмаа ХОМУШКУ,
Ак-Дуруг ортумак школазы-
ның социал педагог башкызы.

Ак-Дуруг суур,
Чаа-Хөл кожуун.

Төөгүлүг эргилдениниң айы

Амгы үеде Будда — Ыдыктыг XIV Далай-Лама Башкывыс Тывага балалбас изин мугур 20 ч бурунгаар изээн.

1992 чылдың сентябрьның 19-зу — Тыва Республикага Будда Башкывыстың өөредии катап бодараан ыдык хүн. Тываның төөгүзүндө сентябрь ай шажын-чүдүлгевистиң катап эргилдезиниң хуулгаазын айы.

Ыдыктыг Далай-Лама Башкывыстың өндүр өөредиин болдунар аргазы-биле хүнден хүнге амыдыралга боттандырарын кызыдып, Ыдыктыг Башкывыс бистиңге база катап чаларап кээринге идегеп, чалбарып турар бис.

Ыдыктыг Башкывыстың айызы-биле Дээди хүндүт-

келдиглер Дхарамсала хоорай тибет ажилдар болгаш ари библиотеказының директору геше Лхакдор, американ буддист монах Барри Керзин бо төөтү айда өөредиин шаңнаары бүгүдөге буян.

Бо онзагай чылда шажын чүдүлгевистиң үндезиннери өөредилге черлеринге өөредилгелээни — төөгүлүг базым.

Буянныгларга хүн бүрүзү ыдыктыг-ла болзунам.

Тензин ЦУЛТИМ,
Тыва Республиканың
Камбы-ламазы.

КАДЫРГЫНЫ БАЛЫКТАВАС

Тыва кижиле шаандан тура, долгандыр агаар-бойдуска хумагалыг, аңаа чүдүп-тейлээр, хүндүлээр чораан. Тайгандының байлакшылын кайы хамаанчок төтөглевес, чүгле херек апарганда ону четтирер турган. Балыктаашкын талазы-биле база ындыг. Амгы үеде оон-моон келген кижилерниң, черле республиканың чурттакчыларының-даа аразында балык-байланы кызыгаар чок тудуп төтөглээр таварылгаларның бары чажыт эвес. Ынчангаш тускай хоойлужудулга езугаар балыктаашкын дүрүмнерин сагыры чугула дээрзи чугаажок. Үстүнде темага хамаарыштыр солуннуң арыннарынга материалдарны чаңгыс эвес катап бижип турган бис. Бо удаада база балыктаашкында күскү хоруушкунга даянып алгаш, балык ажил-агыйының Федералдыг агентилелиниң Енисейниң девискээринде база Тыва Республика талазы-биле суг биокурлавырының күрүнениң хыналда, хайгаарал болгаш камгалал килдизиниң даргазы **Владимир Чылбакович ОНДАР**-биле (чурукта) чугаалаштывыс.

зинде автономнуг тынар аппарат болгаш акваланг ажыглавын турганда тускай пневматиктиг боо (пистолет) база арбалеттер;

— Дүрүм езугаар туткан балыктың хемчээлин база шыңгы сагыр ужурлуг болгай...

— Ийе, тудуп болур балыктарның минималдыг хемчээли мындыг: кадыргы — 23 см, щука — 42 см, язь — 25 см, лещ — 22 см, карась — 16 см, плотва — 14 см, акбалык — 14 см. Айыт-

хаагыг) тура кудуруунун чакпазының ортаагы херелдериниң дөзүңге чедир хемчээр. Дүрүм езугаар минималдыг хемчээлден биче хемчээлдиг балыктарны дораан сугже салып чорудар.

— Күскү хоруушкуннуң хуусаазын, кандыг балыкты, каяа тудуп болбас дээн чижектиг айтырылгарга харылап бээр силер бе?

— Күскү хоруушкунну чугаалаар бетинде Азас, Тоора-Хем, Красная (Ий-Хемниң бассейниниң), Хамсара деп суг объектилеринге кандыг-даа суг биокурлавырларын (балыкты) тудары хоруглуг.

Сентябрь 10-дан октябрь 10-га чедир Улуг-Хемниң шупту адырларынга, Ангара хемге, ГЭС-тиң суг шыгжамырларының адырларынга кадыргыны тудары хоруглуг.

— Айтырылгарга харылап бергениңер дээш четтирдим.

Азияна ТАУ чугаалашкан.

— Бо чылдың июнь 12-де Барыш-Сибирь балык ажил-бассейнинге балыктаашкын дүрүмнеринче кириген өскөргөлгелер айы-биле сонуургалдыг болгаш спортчу балыктаашкын каяа чорудуп болурул?

— Сонуургалдыг болгаш спортчу балыктаашкынны:

1. Ниити ажылгалдыг суг объектилеринге хостуг болгаш халас чорудар;

2. Юридиктиг албан черлериниң аңаа хууда кижилерниң өңчүзүнде турар кылымал хөөлбектерге, уулуг болдурар карьерлерге балык тудуп болур;

3. Конкурс езугаар сонуургалдыг болгаш спортчу балыктаашкын чорудар эргелиг балык ажил-агыйының девискээрлеринге чорудуп болур (балык ажил-агыйының девискээрлериниң ажил-агыйының бергени путев-аңаа база паспорт азы кижиниң ууда шынзылгазын бадылап

турар өске документизи барда);

— Балыктаашкын чорудар суг девискээрлеринге тудуп болур балыктарны санап бээр силер бе?

— Балык ажил-агыйының девискээрлеринден дашкаар суг объектилеринге сонуургалдыг болгаш спортчу балыктаашкынның үезинде дараазында сугнуң биокурлавырларын азы балыктарын тудуп болур: форель, хариус (кадыргы), корюшка, шортан (щука), елец (ак-балык), карась, лещ, линь, язь, сазан (карап), плотва, налим (мезил), окунь (ала-буга), ерш (тенниг балык), судак, пескарь (салдыг байлаң), щиповка, верховка, голяньнар, бычки — подкаменщиктер, широколобикалар, голец-усач. Пелядь биле мыйытты тудары шуут хоруглуг.

— Балык тударының дериг-херекселинге хамаарыштыр чүнү чугаалаар силер, Владимир Чылбакович?

— Балыкты тударда, дараазында дериг-херекселдерни ажыглап болур:

— чаңгыс балыкчыга хамаарыштыр 4 илбектен көвей эвес деритинген чайгы, кышкы сырткыыштар;

— блесналар, воблерлер, сэзк-чигештер база өске-даа чемиштерни ажыглаар хөмө алыр (нахлыстовые) сырткыыштар, спиннингтер;

— 4 илбектен көвей эвес деритинген "корабликтер";

— чаңгыс хамаатыга хамаарыштыр 2 — ден көвей эвес жерлицалар болгаш кружкылар;

— переметтар база октаар сырткыыштар, ооң иштинде резин амортизаторларлыг болгаш чаңгыс балыкчыга хамаарыштыр 4 илбектен көвей эвес;

— сонуургалдыг болгаш спортчу балыктаашкын чорудар сорулгалыг суг адаанга аңаашкын үе-

тынган хемчээлден узуну биче чаа биокурлавырларны (балык аймаан) тудары, болбаазырадыры, шыгжаары шуут хоруглуг. Туттунган балыктың хемчээлин ол чаа турда хаайының бажындан (аскы

Көвүрүг-тудуг эргелелинде

КЫЗЫЛ — ЭРЗИН ОРУУНДА

Чоокта чаа Тыва Республиканың көвүрүг-тудуг эргелелиниң девискээринге чеде бергеш, дүрүлгениң ажил-амыдыралын сонуургаар аргалыг болдум. Эргелелиң бригадири Мерген Владимирович Салчак чазык-чаа-й, кезээде хүлүмзүрүп чоруур, эжен хар иштинде, сиирлеш, эдик дурт-сынныг кижиле болду. Мен ажилдаар өрээлдерге кирип, ажил-агыйы-биле күзел-и-биле таныштырды. Ооң чугаал турары-биле алырга, демир-тон кылыглар үндүрер брига-да Чыңгис Сат, Вячеслав Кириков-оол база боду-биле үш кижиле. Ажил нарын-даа болза, кылчыннар шудургу, кызымаккай кылдап турар.

Эңне солун чүүл — Мерген Владимирович өрээлде ажилчын херекселдерни сонуургатты:

— Бо ракета ышкыш шиш баш-ыг улуз доскаарга цементини, эзинни болгаш сугну чаңгыс аай улуксаа кылдыр булгапкыш, тус-й хептерге кудуптар. Кылыглар ш хонгаш кадып, тутчу бээрге, кылгалче кириер.

Мен чанында чыткан улуг эмир-бетонну эскерип кааш:

— Бо база силерниң ажилы-ның чедимчелиг түңнели ирги, Мерген Владимирович? — деп тырдым.

— Ийе, бо дээрге оорга-дыр, уну 18 м, дооразы 60 см, бедии см. Мындыг хевирлиг оорга-ны Сүт-Хөл болгаш Эрзин ко-

жууннарының көвүрүп кылырынга ажылгаан. Оон аңгыда орук кылырынга херек чоон, чинге суг эрттирер хоолайларны, янзы-бүрү чагыларны болгаш аңгы-аңгы хемчээлдиг плиталарны кылып болур бис — деп, ол чугаалады.

Кыжын цехке ажилдаар аргажок соок, чүге дээрге, цехте котельная кылдырмаан. Ажилдаарынга база бир шаптаразын тургузуп турар байдал бо. Ол ышкыш ажилчыннарның чугаалап турары-биле алырга, белең материалдыг, шыырак албан черлери бо бүдүрүлгениң кылып болгу дег оруктарын мурнай кылып каапкыш, акшазын алгаш баар. Ынчангаш мындыг хевирлиг чижилге база тургустунуп турар.

Шыны херек, бо Тыва Республиканың төөгүзүндө арткан көвүрүг-тудуг эргелели-дир. 1998-2002 чылдарда бо бүдүрүлгө бергедээшкиннерге таваржып, чорту бут кырынга туруп келген. Амгы үеде база бүдүрүлгөдө байдал нарыыдаан деп болур, машина-техниканың хөй кезин эргижирээ, ажилчыннар эвээш. Көвүрүг-тудуг эргелелиниң директору Херел Назын-оолович Санчы тургустунган байдалга хамаарыштыр чогуур хемчеглерни ап чорудуп турза-даа, бергедээшкиннер ам-даа бар. Амгы үеде Кызыл-Эрзинден кызыгаарга чедир орукту бо бүдүрүлгө чериниң ажилчыннары кылып чорудуп, мактадып турарлар.

Бригадир Мерген Владимировичниң амы-хууда амыдыралы-биле база номчукчуларны таныштырар бодадым.

Ол Бай-Тайганың Кызыл-Даг суурунга төрүттүнгөн. Новосибирск хоорайга өөренип, газ-электри каңакчызы мергежилди чедип алган. Москва адааның Чазак чериниң шеринге албан-хүлээлгезин эрттирип, аңаа ийи чыл каңакчы болуп ажилдааш, төрөөн черинге чанып кээп, Тээлиге, оон Кызылга ажилдап эгелээ. Чоорту өг-бүлелиг апарып, өөнүң ишти хай-халапка таваржып, 2-ги бөлүктүн инвалиди апарган. Бир оолдуг, бир уруглуг. Мерген Владимирович — бүдүрүлгөдө барык 15 чылдың нүүрүндө ажилдап чоруур бедик мергежилдиг специалист.

Амгы үеде бүдүрүлгениң ажил-амыдыралы берге байдалда, ынчангаш ажилчыннар чазак-чагыргадан дуза дилеп турар. Олар барык ийи чыл шалың акшазын албаан. Кижиле бүрүзү өг-бүлелиг, ажи-төлдүг болгай. Бүдүрүлгениң берге байдалынче кичээнгейден салып, чогуур хемчеглерни ап чорудары эргежок чугула болгу дег.

Мен бригадирге четтиргеним илередип, ажил-агыйыңа чедиш-киннерни күзеп, байырлашкыш, чорупкан мен.

Алдын-оол ОНДАР, пенсионер.

Кызыл хоорай.

ӨӨРҮШКҮМ КЫЗЫГААР ЧОК

Шагаан-Арыг хоорайда чурттап турар мен. Бүгү назынымда башкылап келдим. Амгы үеде хүндүлүг дыштанылгада күш-ажылдың хоочуну мен.

Чоокта чаа соталыг телефонум чидирип алгаш, дыка муңгарап орумда, 15 хире минута болганда, Бирюкова кудумчузунда чурттап орап бажыңымга машиналыг шагдаалар халдып чедип келгеш, телефонумну эккеп бердилер, өөрүшкүм шуут кызыгаар чок. Билдирешкин безин бижип четтикпээнимде, хензиг када, кымның телефонун, ол кижиле кайда чурттап турары дээрзин олар дораан тодарадыпкан боорга, магададым. Мергежилниң езулуг тергилерини-дир деп билдим.

Ам бо үеде бистиң кожууннун,

Шагаан-Арыг хоорайның полиция ажилдакчылары ажилыңа дыка харысалгалыг, чоннуң амыр-дыжын төлөтти-биле камгалап, ачы-дузаны көргүзүп турарын онзалап демдеглевишаан, оларга өөрүп четтиргенимни илередип, ажил-ижинге чедишкиннерни күзеп ор мен. Ылаңгыя меңээ улуг дузаны көргүзүп, телефонумну тып эккеп берген шагдааларга — ол хүннүң оперативтиг дежурныйлары: Р.Д. Натпит-оолга, М.И. Достанга, У.О. Чадамбага, истекчи А.С. Биче-оолга болгаш чолаачы С.В. Хертекке ак сеткилдиг ажилы дээш четтирдим, оларның өг-бүлелинге аас-кежикти, ал-боттарыңа кадыкшылды күзедим.

Галина ДАРЖАЙ.

Шагаан-Арыг хоорай.

ТӨТЧЕГЛЕКЧИЛЕРНИ ТУТКАН

"Полиция ажилдакчыларының болгаш ТР-ниң аңаашкын болгаш балыктаашкын талазы-биле күрүне комитетиниң төлээлекчилериниң кады чоргускан хемчеглериниң түңнелинде сентябрь 7-ниң дүңезинде Тес-Хем кожуунга Россияның "Кызыл дептерже" кирип турар 16 хартыга-балабаннарны ап чораан төтчеглекчилерни туткан" деп, комитеттин удуртукчузунун хүлээлгелерин күүседип турар Александр Новиков дыңнаткан. "Куштар амгы үеде күрүне комитетинде тускай экспертизаны эртип турар. Оларны куштарның ховар хевирлеринге хамааржыр деп бадыткааш, хосталгаже салыр". Баш удур медээлер-биле алырга, туттурган ийи кижиле Кызылдың

чурттакчылары. Оларга хамаарыштыр истелге-оперативтиг хемчеглер чоруп турар.

Эрге-хоойлу камгалалының органнарының медээлери-биле алырга, аңаарыңа өөредип каан хартыгаңың өртээ "кара" рынокта 100 муң доллар чедип турар.

Тускай специалистерниң чугаазы езугаар, Сибирьниң ховуларында бо куштарның саны сөөлгү үеде аажок кызырылган. Ооң бир кол чылдагааны кызыгаардан дашкаар үндүр садар дээш, куштарны тудуп турар кем-херек үүлгедикчилериниң ажил-чорудулгазының хайы дээрзи чугаажок.

ТР-ниң албан-езуунун сайтызындан.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

"2011-2013 чылдарда Тыва Республикага туберкулезка удур демиселдин талазы-биле немелде хемчеглерниң дугайында" республиканың тускай сорулгалыг программазынга өскерилгелер кириериниң дугайында
2-12 чылдың июль 4 №372 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. 2011 чылдың август 19-та Тыва Республиканың Чазаның №505 доктаалы-биле бадылааны "2011-2013 чылдарда Тыва Республикага туберкулезка удур демиселдин талазы-биле немелде хемчеглерниң дугайында" республиканың тускай сорулгалыг программазынга (моон соңгаар-Программа дээр) дараазында өскерилгелерни кириер:

1) Программаның паспортунда "Акшаландырышкынның хемчээли болгаш дөстери" деп бөлүктү дараазында эдилге-биле бижир:

"Акшаландырышкынның хемчээли болгаш дөстери-2011-2013 чылдарда Программаны акшаландырышкынның ниити хемчээли-83999,60 муң рубль, оң иштинде: 2011 чылда-0,00 муң рубль; 2012 чылда-49316,90 муң рубль; 2013 чылда-34682,70 муң рубль.

Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың июль 27-де №747 доктаалыга өскерилгелер кириериниң дугайында

2012 чылдың июль 9 №385 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

2007 чылдың июль 27-де Тыва Республиканың Чазаның "Республиканың Наадым байырлалын эрттирериниң дугайында болгаш республиканың Наадым байырлалыга киржир эрге дээш кожууннар ортузунга конкурсту организаастарының дугайында дүрүмнерни бадылаарының дугайында" №747 доктаалыга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) доктаалда:

а) адында "республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш" деп сөстөрни "республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи-кожууннун ады дээш" деп сөстөр-биле солуур;

б) 1 пунктуда:

үшкү абзацта "республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш" деп сөстөрни "республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи-кожууннун ады дээш" деп сөстөр-биле солуур;

дөрткү абзацта "республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш" деп сөстөрни "республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи-кожууннун ады дээш" деп сөстөр-биле солуур;

2) Республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш кожууннар аразында конкурсту организаастарының дугайында дүрүмде:

а) адында "республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш" деп сөстөрни "республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи-кожууннун ады дээш" деп сөстөр-биле солуур;

б) 1.1 пунктуну дараазында эдилге-биле бижир:

"1.1. Республиканың Наадым

Федералдыг бюджеттен ниитизи-биле 7392,0 муң рубльге акшаландырышкынны планнаан, оң иштинде 2013 чылда-7392,0 муң рубль. Тыва Республиканың республика бюджетинден 74457,6 муң рубль планнаттыган, оң иштинде 2012 чылда-48716,9 муң рубль, 2013 чылда-25740,7 муң рубль. Муниципалдыг бюджеттен шупту 2150 муң рубль көрдүнгөн, оң иштинде 2012 чылда-600, 0 муң рубль, 2013 чылда-1550,0 муң рубль.

Программаны акшаландырышкынның хемчээлин Тыва Республиканың республика бюджетиниң аргаларын барымдаалап тургаш ол саң-хөө чылында республика бюджетиниң дугайында хоойлуда көрдүнгөн акша-хөреңгиниң хемчээлин езугаар тодарадыр.

2. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы М. КОЗЛОВ.

байырлалының тиелекчизи деп ат дээш кожууннар ортузунга конкурсту (моон соңгаар-Конкурс дээр) чыл санында отчеттук чылдың соонда үнгөн чылдың январь 1-ниң байдалы-биле көдээ ажил-агый чылының түннелин езугаар эрттирер. Конкурстун тиелекчизи болган кожуун республиканың Наадым байырлалын эрттирериниң дугайында дүрүмге үндезилеп, материалдыг шаңналды алыр. Байырлал хемчеглерин организаастыг комитеттин шийтпири-биле тодараттыган муниципалдыг тургузугнун девискээринге эрттирер."

3) Республиканың чыл санының Наадым байырлалын эрттирериниң дугайында дүрүмде:

а) 2.1 пунктуну дараазында эдилге-биле бижир:

"2.1. Наадымны чыл санында организаастыг комитеттин шийтпири-биле кожууннар аразында конкурстун түннелин езугаар тодараттыган республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи деп атты чаалап алган муниципалдыг тургузугнун девискээринге эрттирер."

4) Республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш муниципалдыг тургузугларның көргүзүглерин чыл санында тодарадырының методикасында:

а) "республиканың Наадым байырлалын хүлээп алыр эрге дээш" деп сөстөрни "республиканың Наадым байырлалының тиелекчизи-кожууннун ады дээш" деп сөстөр-биле солуур.

2. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы М. КОЗЛОВ.

Тыва Республиканың Чазаның 2011 чылдың май 16-да №318 доктаалыга өскерилгелер кириериниң дугайында

2012 чылдың июль 4 №373 Кызыл хоорай

2012 чылдың май 5-те Тыва Республиканың Чазаның "2011-2012 чылдарда Тыва Республиканың кадык камгалалын чаартыры" программага өскерилгелер кириериниң дугайында" №213 доктаалыга дүүштүр, "2011-2012 чылдарда Тыва Республиканың кадык камгалалын чаартыры" программага дүүштүр амбулаторлуг медицина дузазының чедингир чоруун бедидер талазы-биле хемчеглерни акшаландырар акша-хөреңгиниң чарыгдалын сайзыраңгайжыдар сорулга-биле Тыва Республиканың Чазаның доктаадыры болза:

1. 2011 чылдың май 16-да Тыва Респуб-

ликаның Чазаның "2011-2012 чылдарда Тыва Республиканың кадык камгалалын чаартыры" программага дүүштүр эрттирп турар амбулаторлуг медицина дузазының чедингир чоруун бедидериниң талазы-биле хемчеглерни күүседириниң дугайында" №318 доктаалыга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) доктаалдың 1 пунктузунун үшкү абзазын күжүн чидирген деп санаар;

2) амбулаторлуг медицина дузазының чедингир чоруун бедидер талазы-биле хемчеглерниң күүселдезинге киржип турар дээди болгаш тускай ортума эмчи эртем-ниг специалистерниң албан-дужаалдарының

даңзызын дараазында эдилге-биле бижир:

"Амбулаторлуг медицина дузазының чедингир чоруун бедидер талазы-биле хемчеглерниң күүселдезинге киржип турар дээди болгаш тускай ортума эмчи эртемниг специалистерниң албан-дужаалдарының даң-

Дээди эмчи эртемниг специалистер	Ортума эмчи эртемниг специалистер
Акушер-гинеколог эмчи	Акушерка
Херээженнер консультациязының хүндүскү стационарының акушер-гинеколог эмчизи	Херээженнер консультациязының хүндүскү стационарының акушерка
Аллерголог-иммунолог эмчи	Аллерголог-иммунолог эмчинин медицина сестразы
Анестезиолог-реаниматолог эмчи	Анестезист-медицина сестразы
Бактериолог эмчи	Лаборант-бактериолог, фельдшер-лаборант
Гастроэнтеролог эмчи	Гастроэнтеролог эмчинин медицина сестразы
Гематолог эмчи	Гематолог эмчинин медицина сестразы
Герiatr эмчи	Герiatr эмчинин медицина сестразы
Дерматовенеролог эмчи	Дерматовенеролог эмчинин медицина сестразы
Уругларның чүрек эмчизи	Уругларның чүрек эмчинин медицина сестразы
Уругларның онколог эмчизи	Уругларның онколог эмчинин медицина сестразы
Уругларның уролог-андролог эмчизи	Уругларның уролог-андролог эмчинин медицина сестразы
Уругларның кезер эмчизи	Уругларның кезер эмчинин медицина сестразы
Уругларның эндокринолог эмчизи	Уругларның эндокринолог эмчинин медицина сестразы
Диабетолог эмчи	Диабетолог эмчинин медицина сестразы
Халдавырлыг аарыглар эмчизи	Халдавырлыг аарыглар эмчинин медицина сестразы
Чүрек эмчизи	Чүрек эмчинин медицина сестразы
Клиниктиг миколог эмчи	Клиниктиг миколог эмчинин медицина сестразы
Колопроктолог эмчи	Колопроктолог эмчинин медицина сестразы
Невролог эмчи	Невролог эмчинин медицина сестразы
Поликлиниканың хүндүскү стационарының невролог эмчизи	Поликлиниканың хүндүскү стационарының невролог эмчинин медицина сестразы
Нейрохирург эмчи	Нейрохирург эмчинин медицина сестразы
Неонатолог эмчи	Неонатолог эмчинин медицина сестразы
Нефролог эмчи	Нефролог эмчинин медицина сестразы
Поликлиниканың хүндүскү стационарының нефролог эмчизи	Поликлиниканың хүндүскү стационарының нефролог эмчинин медицина сестразы
Онколог эмчи	Онколог эмчинин медицина сестразы
Оториноларинголог эмчи	Оториноларинголог эмчинин медицина сестразы
Карак эмчизи	Карак эмчинин медицина сестразы
Уруглар эмчизи (участок эмчизинден аңгыда)	Уруглар эмчинин медицина сестразы (участок эмчизинден аңгыда)
Кадыкшыл төвүнүн уруглар эмчизи	Кадыкшыл төвүнүн уруглар эмчинин медицина сестразы
Пульмонолог эмчи	Пульмонолог эмчинин медицина сестразы
Ревматолог эмчи	Ревматолог эмчинин медицина сестразы
Рентгенолог эмчи	Рентгенлаборант
Диш эмчизи	Диш эмчизи, медицина сестразы
Уругларның диш эмчизи	Уругларның диш эмчизи, медицина сестразы
Сурдолог-отоларинголог эмчи	Сурдолог-отоларинголог эмчинин медицина сестразы
Терапевт эмчи (участок эмчизинден аңгыда)	Терапевт эмчинин медицина сестразы (участок эмчизинден аңгыда)
Поликлиниканың хүндүскү стационарының терапевт эмчизи	Поликлиниканың хүндүскү стационарының терапевт эмчинин медицина сестразы
Кадыкшыл төвүнүн терапевт эмчизи	Терапевт эмчинин медицина сестразы

Травматолог-ортопед эмчи	Травматолог-ортопед эмчинин медицина сестразы
Ультразвук диагностиказының эмчизи	Ультразвук диагностиказының эмчинин медицина сестразы
Уролог эмчи	Уролог эмчинин медицина сестразы
Физиотерапевт эмчи	Физиотерапия талазы-биле эмчинин медицина сестразы
Функциялыг диагностика эмчизи	Функциялыг диагностика эмчинин медицина сестразы
Кезер эмчи	Кезер эмчинин медицина сестразы
Эндокринолог эмчи	Эндокринолог эмчинин медицина сестразы
Эндоскопист эмчи	Эндоскопист эмчинин медицина сестразы
Клиниктиг лаборатория диагностика- зының эмчизи	Клиниктиг лаборатория диагностика- зының лаборантызы, фельдшер-лаборант
Эмнелге күш-культуразының эмчизи	Эмнелге күш-культуразының талазы-биле инструктор
	Медицина сестразы (эм сыкыртыр кабинеттин)
	Тарылга кылыр медицина сестразы
	Хүлээп алышкынны бот-тускайлаң боттандырып турар фельдшер (участогундан аңгыда)
	Кадыкшыл төвүнде диш гигиеназының ажылдакчызы
	Кадыкшыл төвүнде карак хынакчызы- оптометрист

3) Ыяап-ла медицина камгаладыл-
ганын "2011-2012 чылдарда Тыва
Республиканың кадык камгалалын чаар-
гы" программага дүүштүр эрттирип
турар хемчеглерни акшаландыраарының
талазы-биле медицина дузазын көргү-
зүр болгаш төлээринин чаңгыс аай
мелде дугуржулгазында:

1 пунктуда "Ыяап-ла медицина камга-
ладылганын Тыва республика фондузу"
деп сөстөрни "Ыяап-ла медицина камга-
ладылганын Тыва Республикада де-
вискээр фондузу" деп сөстөр-биле солуур;
6 пунктуда "2011 чылдың май 1-ден
эгелээр болгаш 2011 чылдың декабрь 31-
гедир күштүг болур" деп сөстөрни "2012
чылдың январь 1-ден эгелээр болгаш 2012
чылдың декабрь 31-ге чедир күштүг болур"
деп сөстөр-биле солуур;

4) Ыяап-ла медицина камгаладылган-
нын "2011-2012 чылдарда Тыва Рес-
публиканың кадык камгалалын чаартыры"
программага дүүштүр эрттирип турар
хемчеглерни акшаландыраарының талазы-

биле саң-хөө хандырылганын дугайында
немелде чаңгыс аай дугуржулгада:

адында "2011 ч." деп сөстөрни "2012 ч."
деп сөстөр-биле солуур;

бирги абзацтын эге кезээнде "Ыяап-ла
медицина камгаладылганын Тыва рес-
публика фондузу" деп сөстөрни "Ыяап-ла
медицина камгаладылганын Тыва
Республикада девискээр фондузу" деп
сөстөр-биле солуур;

2.2.3 пунктунун тоску абзазында
"чагыныче кирибес" деп сөстөрни мурнунга
"боттарының" деп сөстү немээр;

4.1 пунктуда "2011 чылдың май 1-ден
эгелээр болгаш 2011 чылдың декабрь 31-ге
чедир күштүг болур" деп сөстөрни "2012
чылдың январь 1-ден эгелээр болгаш 2012
чылдың декабрь 31-ге чедир күштүг болур"
деп сөстөр-биле солуур;

5) Амбулаторлуг медицина дузазының
чедингир чоруун хандыраар талазы-биле
хемчеглерни күүселдезинге киржип турар
медицина организацияларының даңзын
дараазында эдилге-биле бижири:

Амбулаторлуг медицина дузазының чедингир чоруун хандыраар талазы-биле хемчеглерни күүселдезинге киржип турар медицина организацияларының даңзы

Кызыл хоорай

Тыва Республиканың "Халдавырлыг
уруглар эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Божудулга төвү"
ККБА
Тыва Республиканың "Онкология
спансер" ККБА
Тыва Республиканың "Тыва Рес-
публиканың №1 эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Тыва Рес-
публиканың №2 эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Тыва Рес-
публиканың №3 эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Республиканың
уруглар эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Республиканың
аарыгларының эмнелгези" ККБА
Тыва Республиканың "Республиканың
консультация-диагностика поликлиниказы"
ККБА
Тыва Республиканың "Кызыл хоорайның

стоматология поликлиниказы" ККБА
Тыва Республиканың "Хоорайның
уруглар поликлиниказы" ККБА
Тыва Республиканың "Божудулга
бажыны" ККБА
Тыва Республиканың "Республиканың
медицина профилактиказының төвү"
(Кадыкшыл төвү) ККБА
Тыва Республиканың "Республиканың
уругларның кадыкшыл медициназы болгаш
кадыкшыл төвү" (Кадыкшыл төвү) ККБА
Бай-Тайга кожун, Тээли суур
Тыва Республиканың "Бай-Тайганың
ТКЭ" ККБА
Барыин-Хемчик кожун, Кызыл-
Мажалык суур
Тыва Республиканың "Барыин-
Хемчиктин ТКЭ" ККБА
Ак-Довурак хоорай
Тыва Республиканың "Ак-Довурак

хоорайның уруглар эмнелгези" ККБА
Чөөн-Хемчик кожун, Чадаана хоорай
Тыва Республиканың "Чөөн-Хемчиктин
ТКЭ" ККБА
Каа-Хем кожун, Сарыг-Сеп суур
Тыва Республиканың "Каа-Хемнин ТКЭ"
ККБА
Кызыл кожун, Каа-Хем суур
Тыва Республиканың "Кызылдың ТКЭ"
ККБА
Мөңгүн-Тайга кожун, Мугур-Аксы суур
Тыва Республиканың "Мөңгүн-Тайганың
ТКЭ" ККБА
Өвүр кожун, Хандагайты суур
Тыва Республиканың "Өвүрнүн ТКЭ"
ККБА
Бии-Хем кожун, Туран хоорай
Тыва Республиканың "Бии-Хемнин ТКЭ"
ККБА
Сүт-Хөл кожун, Суг-Аксы суур
Тыва Республиканың "Сүт-Хөлдүн ТКЭ"
ККБА
Таңды кожун, Бай-Хаак суур
Тыва Республиканың "Таңдының ТКЭ"
ККБА
Тере-Хөл кожун, Кунгуртуг суур
Тыва Республиканың "Тере-Хөлдүн ТКЭ"
ККБА
Тес-Хем кожун, Самагалдай суур
Тыва Республиканың "Тес-Хемнин ТКЭ"
ККБА
Тожу кожун, Тоора-Хем суур
Тыва Республиканың "Тожунун ТКЭ"
ККБА
Улуг-Хем кожун, Шагаан-Арыг хоорай
Тыва Республиканың "Улуг-Хемнин ТКЭ"
ККБА
Чаа-Хөл кожун, Чаа-Хөл суур
Тыва Республиканың "Чаа-Хөлдүн ТКЭ"
ККБА
Чеди-Хөл кожун, Хову-Аксы суур
Тыва Республиканың "Чеди-Хөлдүн ТКЭ"
ККБА
Эрзин кожун, Эрзин суур
Тыва Республиканың "Эрзинин ТКЭ"
ККБА

6) "2011-2012 чылдарда Тыва Рес-
публиканың кадык камгалалын чаартыры"
программага дүүштүр амбулаторлуг
медицина дузазының чедингир чоруун
бедидер талазы-биле эрттирип турар
хемчеглерни акшаландыраарының талазы-
биле акша-хөреңгини тыпсырының болгаш
чарыгдарының дүрүмнеринде:

2 пунктуда (Участоктун медицина
сестраларындан болгаш нити практиканың
эмчилеринин, фельдшер-акушер пунк-
туларының медицина сестраларындан
аңгыда) деп сөстөрни ал кааптар;

4 пунктуда "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва республика
фондузу" деп сөстөрни "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республикада
девискээр фондузу" деп сөстөр-биле
солуур;

5 пунктуда "чыл" деп сөстү "болгаш 2012
чылдар" деп сөстөр-биле, "ортумак эмчи
эртемниг специалистерге" деп сөстөрни
"амбулаторлуг медицина дузазын, оон
иштинде хүндүскү стационарның бай-
далдарында амбулаторлуг медицина

дузазын көргүзүп турар специалистерге, а
ол ышкаш айыттыг эмчилер-биле
ажылдап турар, азы амбулаторлуг медицина
дузазын бот-тускайлаң көргүзүп турар
ортумак медицина ажилдакчыларынга" деп
сөстөр-биле солуур;

6 пунктуда "Ыяап-ла медицина камга-
ладылганын тариф дугуржулгазы" деп
сөстөрни "Чаартылганын программазы" деп
сөстөр-биле солуур;

9 пунктуда "Ыяап-ла медицина камга-
ладылганын девискээр фондузу" деп
сөстөрни мурнунга "Тыва Республиканың"
деп сөстөрни немээр;

10 пунктуда "Ыяап-ла медицина кам-
галадылганын Тыва республика фонду-
зу" деп сөстөрни "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республикада
девискээр фондузу" деп сөстөр-биле
солуур;

14 пунктунун алдыгы абзазында
"ажылынга түр келбээн ажилдакчы" деп
сөстөргө "(саатталганының болгаш
божаанының, уруунун үш хар чедир
азыралының шөлээзи 4 айдан ажыг үеде
хүлээлгезин күүседиринден аңгыда)" деп
сөстөрни немээр;

19 пунктунун ийги абзазында
"Комиссия" деп сөске "ай санындан" деп
сөстөрни немээр, "шитпирлекчи доку-
ментилерин езугаар долдурар" деп
сөстөрни мурнунга "удуртукчунун" деп
сөстү немээр;

20 пунктуда "Ыяап-ла медицина камга-
ладылганын Тыва республика фондузу"
деп сөстөрни "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республикада
девискээр фондузу" деп сөстөр-биле
солуур;

21 пунктуну дараазында эдилге-биле
бижири:

"21. Бо докталда бадылааны дээди
болгаш ортумак эмчи эртемниг, амбу-
латорлуг медицина дузазының чедингир
чоруун бедидеринин талазы-биле хем-
чеглерни күүседиринге киржип турар
специалистерниң албан-дужаалдарының
даңзынга дүүштүр дээди болгаш ортумак
эмчи эртемниг специалистерниң даңзын
медицина организациялары (саазын болгаш
электроннуг хевирге) Тыва Республиканың
Кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө
яамызынче база Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республикада
девискээр фондузунче кирир."

23 пунктуда "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республика
фондузу" деп сөстөрни "Ыяап-ла медицина
камгаладылганын Тыва Республикада
девискээр фондузу" деп сөстөр-биле
солуур.

2. Бо доктаал ону албан-езузу-биле
парлаан хүнден күштүг болуп кирер болгаш
2012 чылдың январь 1-ниң соонда тыттып
келген эрге-хоойлу харылзааларынга
хамааржыр.

3. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның
Даргазының бирги оралакчызы
М. КОЗЛОВ.

Тыва Республиканың ниитизи-биле 2012 чылдың II кварталының чурттакчы чонунун кол социал-демографтыг бөлүктөрүнүн талазы- биле болгаш чурттакчы санынга амыдыраарынга эң-не эргежок чүүлдер хемчээлин тургузарының дугайында

2012 чылдың сентябрь 4 № 484 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың 2001 чылдың июль
9-та "Тыва Республикада амыдыраарынга
эң-не эргежок чүүлдерин дугайында"
№1138 Хоойлузунун 4 чүүлүнүн 2
пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың
Чазаның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың ниитизи-биле
2012 чылдың II кварталының амыдыраарынга
эң-не эргежок чүүлдеринин хемчээлин
тургузар:

чурттакчы санынга - 6176 руб.;

күш-ажыл кылып шыдаар чурттакчыга
- 6578 руб.;
пенсионерлерге - 4916 руб.;
уругларга - 5987 руб.

2. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның
Баштыңы-Чазаның Даргазы
Ш. КАРА-ООЛ.

Тыва артист Мөге Ооржак – Россияның экраннарының кинозунда

Тываның Культура яамызының медээзи-биле сентябрь 20-де Россияның экраннарынга режиссер Андрей Прошкинның «Орда» деп төгүлүг кинозу үнер.

Кинонун кол рольдарының бирээзинде Кызылдың аныяк көрүкчүлөр театрының болгаш ВСГАКИ-нин (Улан-Удэ) уран чүүл факультетинин театр салбырының доозукчузу, В.Көк-оол аттыг Национал хөгжүм-шин театрының аныяк артизи Мөге Ооржак ойнап турар. Кинонун кол сюжетинде ыдыктыг Алексийниң, Киевтин, Русьтун болгаш Москваның митрополидинин чуртталгазындан, оон Золотой Орданың найысылалы, оон дарлалының адаанга Русьтун хилинчектенип турганы база аңаа хуулгаазын чүүлдүн болганы Сарай-Беркеже чоруунун дугайында эпизоду бар. Ол Джанибек Тайдулу хаанның караа көзүлбестей берген турган авазын экиртир эмнээн. Оон соонда ол хаанның ээ көрүүшкүнүн чаалап алган. Кол маадырның ролун Шукин аттыг театр училищезинин доозукчузу, Е.Вахтангов аттыг театрың артизи, күрүнө шаңналдарының лауреады Максим Суханов алган. Тыва артист Мөге Ооржак Джанибектин огу Бердибекти ойнап турар.

Режиссер Андрей Прошкин «Орда» кинонун дугайында чугаалап тура, фильм-биле ажил (оон ажилчын ады «Ыдыктыг Алексий») ийи чыл ажы, 2009 чылдың чайынындан эгелээш уламчылаан турган деп демдегледип турар. Кайгамчыктыг сценарийни Юрий Николаевич Арабов бижээн. Ол эпизодунун кол өвээ кылдыр ыдыктыг Алексийниң, Киевтин митрополидинин амыдырал-чуртталгазындан алган. Фильмде бо-

луушкуннар XIV чүс чылдың ортунда болуп турар.

«Бо дээрге улуг хемчээлдиг кино-дур, оон тырттыларының белеткелинче хой үе болгаш артистер чыырынче үнген. Шупту чүүлдерни, каасталгаларның тудуун, костюмнар даараарын боттарының холдары-биле кылдыр турган. Чүге дизе чүү-даа чок турган. Херектин ужуру болза, 1357 чылдың амыдыралының дугайында медээлер эвээш болганындан фильмнин ажылының чорудуунда хой-ле чүүлдерни — аажы-чаңны, кижилерниң харылзаазын, антуражты чедир чогаадып, эгезинден эгелээр турган. Ынчангаш «Орда» ыңдыг-ла төгүлүг кино эвес, а амыдырал сюжетинге үндезилээн тоолчургу чугаа-фильм болуп турар. Ол социал болгаш амыдырал төгү эвестир — Бурган дугайында, кижинин дугайында ниити чурук-тур.

Фильмниң дугайында чугаалаарына ынак эвес мен, чүге дизе көрүкчү кижилер бүрүзү көрүлде үезинде бир-ле бодунун чүүлүн тып алыр. Ынчангаш болганчок-ла режиссерлар кинону тырттырып каарга, оон түңнелинде көрүкчүлөрнүн билишкенинде көңүс өске эскериг тыптып келирге, ынчан кино бодунун чуртталгазы-биле чурттап эгелей бээр» — деп, режиссер чугаалап турар.

СИБИРЬ ЯЗВАЗЫ

Сибирь язвазы—халдавырлыг аарыг, ол аарыгдан оът чиир азырал мал-маган (инек, хой, өшкү, чылгы, хаван) аарыыр. Ук аарыг кижиге мал-маган дамчыштыр халдап болур.

Сибирь язвазын тускай микробтар тывылдырар болгаш ону чүгле тускай херексел-биле көрүп болур. Ол микробтарның онзагай хевири—спорланы азы «хапталы» бээр. Спорлар быжыг хап-биле шыптыг микробтарның кончуг быжыг туруштуг хевири болур. Олар чүгле агаардан тыптыр. Микробтар спорлар болуп алгаш, сугга, хөргүңге каш-даа чылдар дургузунда хоралыг байдалын кадагалап арттырып алыр. Кижиниң азы малдың организмине ханылап киргеш, спорлар хаптарындан үнүп, микробтар кылдыр өзүп, көвүдөп, аарыгны тывылдырар.

Чайгы үеде хан сорар чамдык ымыраа, сээктер (маас болгаш өскелер-даа) Сибирь язвазын тарадырынга улуг идигни берип турар. Аарыг малды өлүргөш, союп-бузуп турда, оон чиг эьдинден аш-чем белеткеп азы аарыг малды эмнеп турар үеде арыг-шевер дүрүмнерин шыңгыы сагыыры чугула. Микробтар кештин билдинмес балыгларын, сүүрүлген черлерин, чем хайындырар ижин-баар органнын таварыштыр өөскүүр.

Аарыг малдың чиг эьдинден, дүгүнден, кежинден, хылындан кылдыг кижиниң эт-херексели—бөрт, алгы, хөректээш, тон, хол-хаптары болгаш өске-даа чүүлдер таварыштыр аарыг халдап болур.

Сибирь язвазы колдуунда-ла июль-август айларда өөскүүр. Кижиге хамаарыштыр аарыгның 3 хевири бар: кештин, шөйүндүнүн, өкпениң.

Аарыгның чыпшына берген үезинден эгелээш, баштайгы демдектери көстүп келиринге чедир 1-ден 7 хонук (ортумаа-биле 3 хонук) болур.

Кешке халдап аартыр хевири хой болуп турар. Мага-боттун чанагаш чоруур черлеринге чыпшынар болгаш кештин өңү кызып, бичи

суглангылар кылдыр хуулар. Хөл-чок кижидер болгаш дырбаптарга оюлганнар кадыг хап-биле шыптынар, балыг оюлганның ортузу карары бээр. Ындыг балыгга дээр-ге аарышкылыг эвес болур.

Сибирь язвазын илередип тодардырынга кеште үнген ыңдыг балыг кончуг чугула демдек бооп турар. Аарыг кижиге шагзыраар, эьди 40 градус чедир изиир. Бир эвес микробтар ханче халдай бээр болза, аарыг кижиниң байдалы баксырап, эьди изип, меделели үнүп-кирип турар апарып, амы-тыннындан чарлып болур.

Ижин-шөйүндүнүн хевири дыка эвээш таваржып турар. Демдектери: баш аарыыр, кустураар, куду олуртур, кадыг албаны хан холумактыг, а чамдыкта тырыктаар. Ындыг байдал 3-4 хонуктарда үргүлчүлээр болгаш колдуунда эмнеттинмес байдалга чедирер.

Сибирь язвазының өкпеге дээр аргазы кончуг эвээш таваржып турар. Демдектери: чөдүртүр, хан дүкпүртүр, эьт изиир, тыныш бачымнаар, колдуунда эмнеттинмес байдалга чедирер.

Сибирь язвазындан камгала-нып, аарбайн барып болур.

Баш удур камгаланырының хемчеглери болгаш Сибирь язвазы-биле канчаар демисежирил?

Аарыгны болдурбас дизе, мал-маганның Сибирь язвазындан аарыыр чорук-биле демисежири чугула. Аарыг малдарны аңгылаар. Аарыг азы өлген мал-маганга чокшулаан малдарны аңгылаар, карантинге тургузар. Ол черниң бүгү малынга тарышкынны кылыр, өлген малдың сегин өрттедир, ол ышкаш малдың өдээн, чиген чеминиң артыын, ол чоок-кавы девискээрни база өрттедир.

Кижилер аразынга Сибирь язвазы тыптып келзе, аараан кижини эмнелгеге дарый чыттырар. Аарыг

кижи тускай өрээлге чыга-аяк-савалыг болур. Чыга-соонда оларны хлорлуг сары-Оон чурттап турган ора-дезинфекциялап арыгла-кижини ажаап турган ки-нуктун дургузунда эм-дазынга турар ужурулу.

Малдың чиг эьдин-радып кылып турар бүд-ниң санитар талазы-биле эки болур. Маңаа доозу-чүүлдү ажыглаары, аж-ның тускай хепти кеде-арыг-шевер дүрүмнери-кол рольду ойнаар. Эск-ген малдың чиг эьди-торлуг шинчири албан.

Дөртөн чылдарның Чаа-Хөл кожуунун де-ге, ылаңгыя Ак-Туру-Чаа-Хөлдүн амгы тула-ринге, Сибирь язвазын-аараан болгаш өлген. Ы-черлерге чоогунда м-оваарымчалыг болуру.

Сибирь язвазындан-гу дег ажил-херээнни-мал-маган-биле холба-лерге тарышкынны кы-ла. Сибирь язвазы (ч-черлерни, ол аарыгдан-дарны, хөмген черлерн-паспорттарны тургуза-).

Чаа-Хөл кожуунну-ринге 1994 чылда «Б-деп черге малчын бо-уруу аарып баксыраан-эьди-кежин союп т-уржуундан аараан.

Тыва Республикан-кожууннун Ак-Эрик-девискээринге 1996 ч-язвазындан 3 кижиге-ааны иштинде 14 хар че-саны 2, Сибирь язва-зе бода мал таварыш-шээр мал таварыш-аараан.

Республиканың чу-нун оваарымчалыг бол-гырдывыс!

Ирина-Гигиена болгаш эпиде-мический контроль-аарыглар салбырын

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Барыин-Хемчик кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2012 чылдың сентябрь 4 №48/250-6 Кызыл хоорай

Барыин-Хемчик кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү Светлана Өргеевна Монгуштуң билдиришкенин чугаалажып көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргелеринин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 6 пунктузун удуртулга

Улуг-Хем кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2012 чылдың сентябрь 4 №48/251-6 Кызыл хоорай

Улуг-Хем кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүннери Орлан Владимирович Дандар-оол болгаш Салбак Марат-ооловна Кызыл-оолдун билдиришкенин чугаалажып көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргелеринин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 6 пунктузун удуртулга болдургаш, Тыва Республиканың

Чеди-Хөл кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2012 чылдың сентябрь 4 №48/252-6 Кызыл хоорай

Чеди-Хөл кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү Руслан Борисович Канчырынның билдиришкенин чугаалажып көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга

болдургаш, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. 1962 чылда төрүттүнген Светлана Өргеевна Монгушту Барыин-Хемчик кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хүлээлгеден хостаар.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаар.

Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. 1969 чылда төрүттүнген Орлан Владимирович Дандар-оолду, 1972 чылда төрүттүнген Салбак Марат-ооловна Кызыл-оолду Улуг-Хем кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хүлээлгеден хостаар.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаар.

киржир эргелеринин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 6 пунктузун удуртулга болдургаш, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. 1983 чылда төрүттүнген Руслан

Борисович Канчырын Чеди-Хөл кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хүлээлгеден хостаар.

Эрзин кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2012 чылдың сентябрь 4 №48/253-6 Кызыл хоорай

Эрзин кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү Софья Кыргысовна Аракчааның билдиришкенин чугаалажып көргөш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелеринин болгаш референдумга киржир эргелеринин кол-кол магадылалдарының дугайында» Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 6 пунктузун удуртулга

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаар.

болдургаш, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. 1961 чылда төрүттүнген Софья Кыргысовна Аракчааны Эрзин кожууннун девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хостаар.

2. Бо доктаалды «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. С. Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш.

ДЫҢНАДЫГ

Барыин-Хемчик, Улуг-Хем, Чеди-Хөл кожууннарның девискээр соңгулда комиссияларының кежигүннеринин бүрүн эргелеринин хуусаа бетинде доозулганы-биле Россияның Күрүнө Думазынга, Тыва Республиканың Дээди Хуралынга (парламентизинге), Барыин-Хемчик, Улуг-Хем, Чеди-Хөл кожууннарның Төлээлекчилер хуралдарында депутаттар мандаттарын хуваарыга кирген, кандидаттар даңзызын депшиткен хой-ниити каттыжышкынарынга сонгукчуларның ажылдап, албан хаап, өөренип, чурттап турар чериниң аайы-биле Барыин-Хемчик (бадылаар эргелиг бир кежигүнү), Улуг-Хем (бадылаар эргелиг ийи кежигүнү), Чеди-Хөл (бадылаар эргелиг бир

кежигүнү) кожууннарның девискээр соңгулда комиссияларының состав четчелеп тургузарының таразы-биле саналдарны хүлээп ал э дугайында Тыва Республиканың комиссиязы дыңнадып тур.

Барыин-Хемчик кожууннун соңгулда комиссиязының саналдарны бо дыңнадыгны парламентке чыгарып, он хонук дургузунда дараазы кирип болур: 667000, Тыва Кызыл хоорай, Чүлдүм кудумчу: Республиканың Соңгулда комиссиязының 210, тел. (39422) 2-10-09).

Тыва Республиканың комиссиязы

Алдын-оол МААДЫ.
Кызыл хоорай.

ҮРЕР ХӨГЖҮМ ФЕСТИВАЛЫ

Сентябрьның 20-23 хуннеринде Кызылга "Азия төвүнде фанфарлар" деп делегей чергелиг үрер хөгжүм фестивалы болур. Ону Тыва Республиканың Чазааның деткимчези-биле ТР-ниң Чазааның чанында үрер хөгжүм оркестрининг эгелээшкини-биле эрттирер деп турар. Аңаа А.Б.Чыргал-оол аттыг Кызылдың уран чүүл колледжизи, Р.Кенденбиль аттыг хөгжүм-чурулганың ниити билигинин школа-интернады киржир. Фестивальдың кол сорулгазы — оркестрлиг үрер хөгжүмнү непте-

редип, ат-сураан алгыдары. Фестивальга аңгы-аңгы чурттардан алдарлыг үрер хөгжүмчүлөр, хөгжүм башкылары, уран чүүл эртемденнери, культура болгаш уран чүүлдүн билдингир ажылдакчылары кээп киржир.

ТР-ниң Культура яамызының дыңнадып турары-биле фестивальдың киржикчилери делегейде алдаржаан аялгаларны болгаш чоннуң ынак аялгаларын күүседир, оларның аразында бо чылын 100 чыл оюн демдегеп турар

"Прощание славянки" деп сураглыг марш база бар.

Фестивальдың киржикчилеринин аразында ТР-ниң үрер хөгжүм оркестри, Абакан хоорайның муниципалдыг үрер хөгжүмү, Минусинскиниң муниципалдыг үрер хөгжүмү, Минусинскиниң уругларның үлегерлиг үрер хөгжүм оркестри, Курагин районунун Ирбининин үлегерлиг үрер хөгжүм оркестри бар. Фестиваль үезинде ажык репетициялар, мастер-класстар болур. Аңаа делегей чергелиг аталдарлыг хөгжүмчүлөр, дирижерлар киржир. Чижээлээрге, АКШ-тан — Дэвид Маккормик.

Хүндүлүг аалчылар — Москваның культура болгаш уран чүүл университетинин профессору, РФ-тин культуразының алдарлыг ажылдакчызы, "Оркестр" сеткүүлдүн кол редактору А.Л.Дудин, Латвияның үрер хөгжүм ассоциациязының президентизи, профессор Янис Пуриньш, "Taiwan Qilnic" делегейниң оркестр конференциязының болгаш марштаар оркестрлеринин 2012 чылдың Азия чемпионатының президентизи Кенон Хуанг олар келир.

Бистинь корр.

БИСКЕ ӨРГҮП...

Дескиндир ногаан эзим хүрээленген,
Аңы-кужу тайга-таңды ээлеп чурттаан,
Девип-самнаан мөгелерниң чурту болган
Амбын-Ноян ужуктап каан Самагалдай.

Дыңгылдайы, хөөмейи чаңгыланым,
Уяранчыг аялгалар куттулуп кээр.
Тыва чоннуң чаңылдарын сайзыраткан
Уруг, оолдуң ынак сууру Самагалдай.

Тос кожуун арбын чону чыылган соонда
Толтуг чугаа бистен тарап өзектелген.
Араттарның аргыжылга оруу болган
"Ажык хаалга" — мээң суурум Самагалдай.

Калбак, делгем Россияның ажы-төлү
Кандыг кижжи маңаа чурттап турбаан дээрл.
Суурувустун өңүр-каазын дүжеп, сактып,
Сарыг шайын бисче өргүп, чажып чор боор.

Клара ЧИҢМИТ.

Тес-Хем кожуун.

ДЫҢНАДЫГ

Эрзин кожуунун чагыргазынче Россия Федерацияның хаматчыы Валентина Викторовна Нанчиттан дараазында адрессте: Тыва Республика, Эрзин кожуун, "Теве-Даш" деп черде кадастр дугаары 17:16:1004003:184, ниити шөлү 650000 дөрбелчин метр чер участогун мал кадарары-биле

49 (дөртөн тос) чыл хуусаага арендага бээрин дилээн билдиришкин кирген.

Күштүг болуп турар хоойлужудулга езугаар бо медээни парлаан хүнден эгелеп 30 хонук дургузунда аңаа удурланган билдиришкинни Эрзин кожуунун чагыргазы хүлээп алыр.

«ЭНЕРГОСТРОЙ» кызыгаарлаттынган харысалгалыг ниитилелден КВАРТИРАЛАР

Объектинин ады	Өрээлдер саны	So	S кухня	Каьттар
Кызыл хоорай, Энергетиктер мкр. бажың 13, 4 каьт тууйбу бажың	2 тип 2	74,78	12,27	1,2,3,4
Дужаар хуусаазы 2012 ч., 1 квартал.	3	97,80	11,50	2,3,4

Амгы үеде квартира садып алыры — амгы үениң экономиказының турум эвес байдалдарында силерниң акшаңарны камгалап алырының эң эки аргазы-дыр.
ОЛ БАЖЫНДАН КВАРТИРАЛАР САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДАРААЗЫНДА ТЕЛЕФОННАРЖЕ ДОЛГААР:
тел/факс: (39422)4-85-29, 8-923-268-90-73, 8-905-920-41-01.
Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2 «а».

КАШ БАЗЫМ ЧЕРДЕ БЫЖЫГ ГАРАЖТАР БАР.

«Ажаалга банкызы» ААН таварыштыр ипотекага ап болур.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Юстиция херектеринин талазы-биле яамызы.
Кол редактор С.С. МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, редакторнун оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru;
КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөрөдиге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажыл-агый — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.
Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 7800. Чагыг 104. Номерни парналгаже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

Төрүттүнген хүндүлүг

Улуг-Хемниң Торгалыг суурда чоруур эргим даайывыс Бай Түлүшович БУЯН-ХӨӨ сентябрь 13 харлаар. Оон төрөөн совхозунга ажылы чок деп болур. Чолаа-

трактористеп, механиктеп, профком, партком дар чолаачылар курузунга башкылап, хүндүлүг дыштаны үнгүжеге ажылдап чораан. Ол 2 кысты, 2 оолду өстүргеш, баштааш, ам оларның уругларын карактажып, огород, ногаа мал-маганын азырап, ам-даа адак-бышкаа чиик, сеткил сергек чурттап орат. Ынчангаш бо ак баштыг киживиске одуругларны бараалгаттывыс.

Кады кыраан кадынының
Хайыралдыг чөлөнгини.
Чеден харлаан киживиске
Чечек сунуп байыр тудал.

Дурт-сының бичежек бол,
Тура-сорууң быжыг болгаш
Ада диртип, өгбө диртип,
Аас-кежин дыңнап чор сен.

Хүндүлел-биле кады төрөөннерин
хөй-хөй чээннерин

АКБ "РОСБАНК" ААН-НИҢ ЧАГЫКЧЫЛАРЫНГА

"РОСБАНК" акционерлиг коммерция банкызы (ажык акция ийитилел) (моон соңгаар-АКБ "РОСБАНК" ААН) 2012 октябрь 11-ден эгелеп 667000, Тыва Республика, Кызыл хоорай, эки турачылар кудумчузу, 10 деп адрессте АКБ "РОСБАНК" Тыва филиалының хагдынарының дугайында чээли алыкчы болгаш чагыкчыларга чарлап база ол адрессте АКБ "РОСБАНК" Тыва филиалының "Тувинский" операция о

ажыттынарының дыңнадып тур.
АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң Тыва филиалының агар саннар артышкыннары Россияның ГУ Банкызының Красноярск крайының Красноярск хоорайның Железнодорожный районунун экинче ажыттыгынган №3010181000000000388 корреспондент с шилчиттинер, БИК 040407388 АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң Сибирь филиалы, ол дараазында адрессте турар: 660049, Красноярск, Мира проспектизи, бажың 7А.

АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң Чөөн-Сибирь филиалының соонда АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң Тыва филиалының чагыкчылары мурнунда турган салбырынга санажырын ул болур. Оон аңгыда хагдынган АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң филиалының чагыкчылары АКБ "РОСБАНК" ААН-ниң Чөөн-Сибирь филиалының бүгү салбырларынга болгаш банкоматтарынга чугула операцияларны кылып база эргежок чугула банк ачы ап болур.

Банкының салбырларының болгаш банкоматтарының даңзызын www.rosbank.ru деп сайтыда парлаан.

Тыва Республиканың Өөрөдиге болгаш эртем яамы өөрөдигезинин тергини, күш-ажылдың хоочуну

Хомушку Самбуевич БИЧЕ-ООЛДУҢ

мөчээни-биле оон төрөлдөргө, эш-өөрүңге баш кижилеринге ханы кажыдалым илередип тур.

Хомушку Самбуевич Биче-оол 1929 чылда Бай-Тайга ко Көп-Сөөк сумузунга хөй ажы-төлдүг араттарның өг-бү төрүттүнген. Салым-чаянныг оол школаны чедишкенин д Кызылдың башкы училищезин, бот-өөредилге-биле башкы ин дооскаш, баштайгы күш-ажылчы базымын Эрзин ко школазындан эгелээн. Аңаа фармацевт аныяк кыс Валентина Тимофеевна-биле интернационалчы өг-бүлени тутканнар.

Хомушку Самбуевич Ак-Довурак хоорайның №2 шко тыва дыл башкылап, школаның директору болуп ажылдаан башкының кызымак, ажылгыр чоруун үнелеп көргөш, Мажалыктын 1963 чылда чаа тургустунган №2 ортумак шко директорунга томуйлаан. Хомушку Самбуевич улус өөрөд сайзырадырынга, өөреникчилерин төрөөн тыва дылын болурунга бүгү күжүн берип чораан. Х.С. Биче-оол өөрөдигезинин тергини деп хөрөк демдээниң эдилекчи: ажылдың хоочуну, Кызыл-Мажалык суурнун хүндүлүг чурт 2 ажы-төлүнүн болгаш хөй санныг уйнуктарының эргим ачазы кырган-ачазы чораан.

Хүндүлүг башкының чырыткылыг омур-хевири оон кады чораан эш-өөрүнүн, өөреникчилеринин сагыш-сеткилинге артар.

Расч. счет № 40603810400000000263
Корр.счет № 30101810500000000735
БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001
ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.
Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникадырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албанниң Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солуну 2012 чылдың март 12-де эде бүр Херечилелдин дугаары—ПИ №ТУ17-00050. Индекс 11530, 31730.
«Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияга туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өг фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.